

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Krakowie

LKR.410.025.06.2016
P/16/073

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/16/073 – Wdrażanie zasad zdrowego żywienia w szkołach publicznych ¹
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Krakowie
Kontrolerzy	1. Antoni Radzięta, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LKR/139/2016 z 6 października 2016 r. 2. Hubert Brzozowski, specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LKR/130/2016 z 4 października 2016 r. (dowód: akta kontroli str. 1, 2b)
Jednostka kontrolowana	Wdrażanie zasad zdrowego żywienia w szkołach publicznych Szkoła Podstawowa (Szkoła) należąca do Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Zalasowej, ul. Karpacka 21, 33-159 Zalasowa (Zespół)
Kierownik jednostki kontrolowanej	Leszek Sutkowski, Dyrektor (dowód: akta kontroli str. 3)

II. Ocena kontrolowanej działalności

Ocena ogólna²

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli Szkoła z dużym zaangażowaniem uczestniczyła w realizowanych programach, dotyczących zasad zdrowego żywienia oraz propagujących kulturę fizyczną wśród uczniów. Programy te realizowano zgodnie z ich założeniami.

W ramach programu „Owoce i warzywa w szkole” zapewniono uczniom produkty w asortymencie i porcjach określonych w załączniku do rozporządzenia MRiRW z dnia 18 czerwca 2015 r.³ oraz w rozporządzeniu MRiRW z 7 września 2016 r.⁴, a w ramach programu „Mleko w szkole” uczniom przekazywano mleko UHT.

W dobrych warunkach, w stołówce szkolnej, zapewniono uczniom spożywanie obiadu, przy czym uczniom o trudnej sytuacji materialnej umożliwiano spożywanie gorącego posiłku finansowanego przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Ryglicach. Nie stwierdzono przypadków stygmatyzacji uczniów spożywających obiady.

Szkoła aktywnie realizowała szereg działań edukacyjnych, których nadrzędnym celem było propagowanie nawyków zdrowego żywienia wśród uczniów. Nauczyciele przekazywali wiedzę o prawidłowych nawykach żywieniowych poprzez prowadzenie zajęć dydaktycznych

¹ Kontrolą objęto rok szkolny 2015/2016 i 2016/2017 do dnia zakończenia czynności kontrolnych, tj. 28 listopada 2016 r.

² Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według proponowanej skali byłoby nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosuje się ocenę opisową, bądź uzupełnia ocenę ogólną o dodatkowe objaśnienie. W niniejszym wystąpieniu pokontrolnym zastosowano ocenę opisową.

³ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 18 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowego zakresu zadań realizowanych przez Agencję Rynku Rolnego związanych z wdrożeniem na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej programu „Owoce i warzywa w szkole” (Dz. U. z 2015 r., poz. 886), zwane dalej „rozporządzenie MRiRW z dnia 18 czerwca 2015 r.”. Rozporządzenie obowiązujące do 16 września 2016 r.

⁴ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7 września 2016 r. w sprawie szczegółowego zakresu zadań realizowanych przez Agencję Rynku Rolnego związanych z wdrożeniem na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej programu „Owoce i warzywa w szkole” (Dz. U. z 2016, poz. 1457), zwane dalej: „rozporządzeniem MRiRW z dnia 7 września 2016 r.”. Rozporządzenie obowiązujące od 17 września 2016 r.

oraz praktycznych, w trakcie których dzieci samodzielnie przygotowywały posiłki. Organizowano zajęcia plastyczne i konkursy, których tematem było zdrowe odżywianie.

Planowanie i realizację powyższych działań nie poprzedziło jednak rzetelne rozpoznanie skali problemu. Zbiórce wyniki badań BMI wykonanych w latach szkolnych 2012/2013-2015/2016 wśród uczniów przez pielęgniarkę szkolną, zostały Szkole przekazane dopiero w czasie kontroli. Wskazują one, że pomimo realizowanych działań w Szkole niepokojąco szybko rośnie odsetek dzieci z zaburzeniami masy ciała. W latach szkolnych 2012/2013-2015/2016 wzrósł on z 22,0%, do 32,1% uczniów.

Niepokojącym jest również fakt, iż znaczna część uczniów nie spożywała w Szkole dostarczanych im owoców i warzyw oraz mleka, co znacząco osłabiało skuteczność realizacji tych programów. Jednym z powodów przynoszenia produktów do domu może być zbyt małe urozmaicenie produktów, które jako wadę programu wskazało w przypadku mleka 45,5%⁵, a w przypadku owoców i warzyw 32,1% ankietowanych rodziców. Również sposób dystrybucji, tj. przekazywanie tych produktów w czasie przerw przewidzianych na spożycie obiadu nie sprzyja, zwłaszcza w przypadku najmłodszych uczniów, zachęceniu uczniów do spożycia ich w trakcie zajęć szkolnych.

Ustalenia kontroli oraz stwierdzone przez Inspekcję Sanitarną nieprawidłowości w jadłospisach świadczą o konieczności zwiększenia nadzoru nad jakością produktów udostępnianych uczniom do spożycia na terenie Szkoły.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Realizacja programów żywieniowych

Opis stanu
faktycznego

Liczba dzieci w Szkole Podstawowej w Zalasowej (Szkoła) wg stanu na 30 września roku 2012, 2013, 2014, 2015 i 2016 wynosiła (bez oddziałów przedszkolnych) odpowiednio: 231, 226, 232, 222 i 201, a w oddziałach przedszkolnych: 61, 71, 65, 65 i 53.

Badania przesiewowe w zakresie BMI pielęgniarka szkolna wykonywała dla dzieci klas „0”, trzecich i piątych. Spośród objętych badaniem w tych latach łącznie 567 uczniów, aż 160 (28,2%) miało nieprawidłową wagę ciała, w tym 6,1% uczniów miało niedowagę, 11,8% nadwagę, a 10,2% dzieci było otyłych. W badanym okresie odsetek uczniów z nieprawidłową wagą wzrósł z 22,0% do 32,1%.

W 2016 r. (do czasu zakończenia niniejszej kontroli) badań takich jeszcze nie przeprowadzono.

(dowód: akta kontroli str. 5-8)

Dane o liczbie uczniów przebadanych i o ich wynikach Szkoła otrzymała po raz pierwszy w czasie niniejszej kontroli. Według informacji przekazanej przez wykonującą badania Poradnię Podstawowej Opieki Zdrowotnej Niepublicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Zalasowej (NZOZ):

- opiekę medyczną nad uczniami w Szkole prowadzi pielęgniarka szkolna, która ściśle współpracuje z pediatrą, rodzicami, wychowawcami-nauczycielami oraz nauczycielem wychowania fizycznego;
- odstępstwa od norm w badaniach ucznia są zgłaszane lekarzowi prowadzącemu oraz rodzicowi ucznia, który jest badany w obecności rodzica i pielęgniarki szkolnej, co umożliwia zebranie pełnego wywiadu o dziecku.

(dowód: akta kontroli str. 5-10)

Dyrektor Szkoły wyjaśnił, że:

- do czasu niniejszej kontroli nie zwracał się o udostępnienie zbiorczych wyników badań do pielęgniarki szkolnej. Wyniki obserwacji dokonywanych w czasie badań są objęte tajemnicą lekarską. Szkoła współpracuje z pielęgniarką szkolną. Na każdym spotkaniu z rodzicami przypomina się o konieczności zgłaszania wszelkich problemów zdrowotnych szkole. Niezależnie od tego nauczyciele, a szczególnie nauczyciele wychowania fizycznego na bieżąco obserwują uczniów, także pod względem

⁵ Za wadę programu „Mleko w szkole” 20 rodziców (18,2%) uznało zbyt małe urozmaicenie produktu, a 30 rodziców (27,3%) serwowanie wyłącznie mleka UHT.

zdrowotnym. Wszelkie zauważone niepokojące zjawiska są omawiane z rodzicami a wspólne ustalenia wdrażane do realizacji.

- Szkoła nie prowadzi dokumentacji pisemnej potwierdzającej monitorowanie skali zjawisk niedożywienia i nadwagi. Monitorowanie przebiega na bieżąco i jest wpisane w pracę każdego wychowawcy oddziału, a także osób świadczących pomoc psychologiczno-pedagogiczną. Pochylenie się nad omawianym problemem jest widoczne w Programie Wychowawczym Szkoły i planach pracy wychowawczej poszczególnych oddziałów oraz w Szkolnym Programie Profilaktyki.

(dowód: akta kontroli str. 466, 469)

Dyrektor Szkoły wyjaśnił także, że Szkoła nie prowadzi własnych badań z zastosowaniem wystandaryzowanych testów czy tabel dla określenia czy dzieci mają nadwagę bądź czy są otyłe. Informacje w tym zakresie opierają się na obserwacji wizualnej. Na jej podstawie stwierdzić można, że w oddziałach przedszkolnych nie ma dzieci z problemem nadwagi bądź otyłości, na pierwszym etapie edukacyjnym (oddziały klas 1-3) zaobserwowano dziewięciu uczniów z nadwagą, a na drugim etapie (oddziały klas 4-6) sześciu uczniów. Uczniowie ci uczestniczą w dodatkowych zajęciach z wychowania fizycznego, a niektórzy z nich także w innych zajęciach, w tym: 10 uczniów w dodatkowych zajęciach tańca nowoczesnego (zajęcia organizowane poza szkołą), czterech uczniów w treningach piłki nożnej, a trzech w piłki siatkowej, wszyscy w wymiarze jednej godziny tygodniowo.

(dowód: akta kontroli str. 566-568)

Działania w zakresie przeciwdziałania nadwadze, otyłości i niedożywienia uczniów Szkoły określono w: Programie wychowawczym Szkoły, Programie profilaktyki szkoły oraz w Planie pracy Szkoły i planach pracy wychowawczej. W programie wychowawczym Szkoły uwzględniono edukację prozdrowotną, do której zaliczono zdrowy styl odżywiania. W programie profilaktyki szkoły oraz w planach pracy wychowawczej dla poszczególnych klas uwzględniono bloki tematyczne w zakresie zdrowego żywienia, w tym promowanie zdrowych nawyków żywienia, udział w projektach i programach.

Ww. programami i planami Szkoła uwzględniła także współpracę z rodzicami.

(dowód: akta kontroli str.504-561)

W latach 2014/2015-2016/17 (do października) Szkoła realizowała ww. zadania wyznaczone w ww. dokumentach, oddzielnie dla poszczególnych klas.

(dowód: akta kontroli str. 30-303)

Na przykład w roku szkolnym 2015/2016 w najmłodszych i najstarszych klasach:

- 1) w oddziałach wychowania przedszkolnego realizacja zadań polegała na: omawianiu zasad prawidłowego korzystania z jadalni szkolnej; wdrażaniu nawyków higienicznych przed posiłkiem i jego przygotowaniem; pomocy dziecku w przezwyciężeniu niechęci do potraw i zachęceniu do próbowania różnorodnych zdrowych potraw/produktów; poszerzaniu wiedzy na temat profilaktyki zdrowotnej, zdrowego odżywiania się i wdrażaniu kulturalnego spożywania posiłków;
- 2) w oddziałach klasy I realizacja zadań dotyczyła m.in.: higieny spożywania owoców i warzyw; zasad racjonalnego odżywiania; higieny przygotowywania posiłków; przygotowania i degustacji kanapek z miodem; źródeł wiedzy z książki kucharskiej; zabaw wprowadzających tematykę zdrowotną; regularności spożywania posiłków; uczestniczenia w festynie rodzinnym promującym zdrowe żywienie oraz uczestniczenie w projekcie „Śniadanie daje moc”;
- 3) w oddziałach klasy V realizacja zadań dotyczyła min.: zasad prawidłowego odżywiania się; wspólnego przygotowywania posiłków; promocji zdrowia i zdrowego żywienia; zapobiegania psuciu się żywności; udziału w festynie szkolnym, z uwzględnieniem konkursu na przygotowanie zdrowej potrawy do degustacji;
- 4) w oddziałach klasy VI realizacja zadań dotyczyła m.in.: promocji zdrowia; higieny ciała i umysłu; kursu gotowania; czynników mających wpływ na racjonalne żywienie oraz planowania racjonalnego żywienia; zasad prawidłowego przechowywania produktów spożywczych; festynu rodzinnego.

(dowód: akta kontroli str. 155-291)

2. Programy żywieniowe i profilaktyczne realizowane przez Szkołę

Owoce i warzywa w Szkole

W latach szkolnych 2012/2013-2016/2017 programem „Owoce i warzywa w Szkole” objęto wszystkie dzieci klas 1-3, a w latach 2014/2015-2016/2017 objęto także dzieci odbywające roczne przygotowanie przedszkolne.

(dowód: akta kontroli str. 12, 13)

Dostawę owoców i warzyw realizowali dostawcy wpisani do wykazu zatwierdzonych dostawców dla programu „Owoce i warzywa w szkole”. Na ich dostawę Szkoła zawierała umowy na formularzu określonym przez Agencję Rynku Rolnego (ARR), w których uwzględniono wszystkie informacje określone w rozporządzeniu MRiRW z 18 czerwca 2015 r., a w przypadku umowy dotyczącej realizacji dostaw w pierwszym semestrze 2016 r. - w rozporządzeniu MRiRW z 7 września 2016 r.

(dowód: akta kontroli str. 306-325)

Program realizowany był w Szkole w terminie określonym w § 2 pkt 1a i b rozporządzenia MRiRW. Liczba porcji oraz przekazywanych w nich owoców i warzyw jak również przetworów owocowo-warzywnych była zgodna z pkt 3, 4 i 5 załącznika do rozporządzenia MRiRW oraz § 6 ust. 6 zawartych umów. W każdym tygodniu realizacji programu od dwóch do trzech razy przekazywano uczniom poszczególne porcje owoców i warzyw. Zgodnie z pkt 8 załącznika do ww. rozporządzenia uczniowie nie otrzymywali soków owocowych w ramach tej samej porcji co warzywnie lub owocowo-warzywnie. Przykładowo w I i II semestrze roku szkolnego 2015/2016 uczniowie klas I-III oraz oddziałów przedszkolnych otrzymali odpowiednio 22 porcje i 21 porcji owocowo-warzywnych. W okresie od 23 września do 2 grudnia 2015 r. każdy uczestnik otrzymał: 12 porcji jabłek; siedem porcji gruszek, 11 porcji marchwi, dwie porcje papryki czerwonej, jedną porcję borówki amerykańskiej, jedną porcję pomidorów, pięć porcji rzodkiewki, jedną porcję kalarepy, dwie porcje soku owocowego oraz dwie porcje soku warzywnego, zaś w okresie od 29 lutego do 1 czerwca 2016 r. każdy uczeń otrzymał: 12 porcji marchwi, sześć porcji gruszek, 12 porcji jabłek, dwie porcje pomidorów, pięć porcji rzodkiewki, jedną porcję truskawek, dwie porcje soku owocowego oraz dwie porcje soku warzywnego.

(dowód: akta kontroli str. 312-335)

Obowiązek przyjmowania i dystrybucji owoców i warzyw dostarczonych w ramach programu Dyrektor Szkoły przypisał osobie zatrudnionej na stanowisku intendenta.

(dowód: akta kontroli str. 17, 18)

Według wyjaśnienia intendenta:

- o terminie dostawy decyduje dostawca, który nie informuje o dostawie z wyprzedzeniem. Produkty te są dostarczane do Szkoły rano, pomiędzy godziną 7-8;
- nie wprowadzono pisemnych zasad dystrybucji owoców i warzyw dostarczonych w ramach programu. Wydawanie uczniom owoców i warzyw następuje zawsze w dniach dostawy, na stołówce szkolnej, w czasie spożywania obiadu przez uczniów klas I-III, tj. 9⁴⁰ (klasa I, IIb i IIIa), 9⁵⁵ (klasa I), 12³⁰ (klasa IIIb), 13⁰⁰ (klasa II i III) i 13²⁰ (IIa).

(dowód: akta kontroli str. 28)

Przeprowadzone 16 listopada 2016 r. oględziny dostaw i dystrybucji owoców i warzyw w ramach programu „Owoce i warzywa w szkole” wykazały, że dostawa nastąpiła o godzinie 7²⁵, samochodem spełniającym wymogi określone w umowie. Porcje dostarczonych owoców i warzyw (gruszki oraz pomidory) intendent dostarczał na jadalnię szkolną w czasie spożywania przez dzieci obiadu. W czasie oględzin, tj. o godzinie 9⁴⁰-9⁵⁵ porcje owocowo-warzywnie rozdano dla 78 dzieci.

Spośród 67 dzieci zapytanych w czasie oględzin czy dostarczone im owoce i warzywa spożywają w Szkole, czy zabierają do domu, 29 (43,3%) odpowiedziało, że gruszki nie zje w Szkole, zaś 41 dzieci (61,2%) odpowiedziało, że pomidora nie zje w Szkole.

(dowód: akta kontroli str. 476, 477)

Spośród ankietowanych przez NIK rodziców 56 dzieci, tylko jeden (1,8%) zaznaczył, że jego dziecko w Szkole spożywa owoce i warzywa, zaś 36 (64,3%), że dzieci zjadają te produkty w szkole lub w domu, a 10 dzieci (17,9%) przynosi do domu i ich nie zjada. Wadą tego programu według rodziców jest: zbyt małe urozmaicenie, zbyt mała częstotliwość wydawania, niedojrzałe owoce, przerośnięte warzywa oraz nieświeże, zepsute warzywa i owoce – tak ocenili ankietowani rodzice w liczbie odpowiednio: 18, 19, 10, 2, 2, tj. 32,1%, 33,9%, 17,9%, 3,6% i 3,6%.

(dowód: akta kontroli str. 571-747)

Dyrektor Szkoły wyjaśnił, że jeśli chodzi o spożywanie owoców i warzyw to w Szkole zaobserwowano, że owoce „miękkie” oraz soki owocowe i warzywne spożywane są przez wszystkich uczniów na terenie szkoły. Problemem jest zjadanie twardych warzyw i owoców w związku z występującą w tym wieku zmianą uzębienia (kiwające się zęby lub ich brak utrudniają pogryzienie produktów). Dyrektor wyjaśnił także, iż z bieżących obserwacji i rozmów z nauczycielami wynika, że uczniowie zdecydowanie częściej, niż w dniu kontroli, zjadają owoce i warzywa w szkole w czasie przerw.

(dowód: akta kontroli str. 306-335, 467, 473)

Mleko w szkole

W latach 2012/2013-2016/2017 programem „Mleko w szkole” objęto wszystkie dzieci w Szkole (wraz z klasą „0”), tj. odpowiednio: 292, 297, 297, 287 i 254 uczniów.

(dowód: akta kontroli str. 12, 13)

Na rok szkolny 2014/2015 zawarto umowę na dostawy mleka białego w kartonikach 0,25 l, o zawartości tłuszczu minimum 1,5%-2,0% lub smakowego w kartonikach 0,25 l o zawartości tłuszczu minimum 1,5% , zaś na lata 2015/2016 i 2016/2017 na dostawy mleka białego w kartonikach 0,25 l lub smakowego w kartonikach 0,25 l o zawartości tłuszczu minimum 1,5%-2,0%.

Określona ww. umowami liczba uczniów w Szkole Podstawowej razem z klasą „0” oraz liczba uczniów, którzy złożyli deklarację korzystania z programu „Mleko w szkole” była taka sama, i wynosiła odpowiednio 288 w roku szkolnym 2014/2015; 287 w roku szkolnym 2015/2016 i 254 uczniów w roku szkolnym 2016/2017.

(dowód: akta kontroli str. 12, 13, 336-358, 466, 470)

Szczegółową kontrolą objęto realizację ww. programu w okresie od stycznia 2015 r. do grudnia 2016 r.⁶. W okresie tym Szkoła otrzymywała od dostawcy wyłącznie mleko białe UHT w kartonikach o pojemności 0,25l, z zawartością tłuszczu 2%.

Szkoła przekazywała uczniom mleko z różną częstotliwością. Na przykład w roku szkolnym 2015/2016 oraz w październiku 2016 r. przez osiem tygodni przekazywała trzy razy w tygodniu, a w pozostałych tygodniach przekazywała od jeden raz (przez 7 tygodni) do pięciu razy (przez dwa tygodnie), w tym cztery razy przez dziewięć tygodni.

W okresie tym mleko wydawano uczniom łącznie 92 razy, z tego 25 razy w dniach, w których uczniowie otrzymywali do spożycia także porcje owocowo-warzywne.

(dowód: akta kontroli str.326-335, 345-358, 562)

Dyrektor Szkoły wyjaśnił, że:

- mleko dostarczane do szkoły jest dystrybuowane zgodnie z jednostronnymi przepisami. Jednakże w sytuacji gdy ilość kartoników mleka jest niewystarczająca wprowadza się inne zasady częstotliwości przekazywania mleka do spożycia dzieciom. Dostawca mleka tłumaczy niewystarczającą dostawę mleka tym, iż w ostatnich latach otrzymuje mniejszą kwotę z ministerstwa przeznaczoną na mleko, niż wynika to z jego zamówienia. Czasami ze względu na organizację pracy szkoły / święta, uroczystości, rekolekcje, zawody sportowe, wycieczki itp./ dzieci i uczniowie otrzymywali mleko z inną częstotliwością niż była wskazana w załączniku do zarządzenia nr 92/2015 Prezesa ARR z dnia 23 czerwca 2015 r.
- przepisy nie regulują kwestii czy można w tym samym dniu przekazać uczniom do spożycia porcje owocowo-warzywne i mleko. Uczniowie w trakcie dnia nauki mają

⁶ Na rok szkolny 2014/2015, 2015/2016, 2016/2017 umowy z dostawcą mleka zawarto w dniach odpowiednio: 2.06.2014 r., 25.06.2015 r., 22.06.2016 r.

wydzielony czas na spożycie tych produktów w sposób regulowany przez nauczyciela aby ich zjedzenie nie powodowała problemów trawiennych.

(dowód: akta kontroli str. 466, 470)

W zakresie rozeznania przez Szkołę potrzeby produktów mlecznych dla dzieci nietolerujących laktozy Dyrektor Szkoły wyjaśnił, że zawsze na pierwszym zebraniu informacyjnym rozpoczynającym nowy rok szkolny w miesiącu wrześniu rodzice informowani byli o programie „Mleko w szkole”. Rodzice wypełniali indywidualne oświadczenia o zgodzie na udział dziecka w programie. Nikt z rodziców nie zgłosił występowania w/w schorzenia u swojego dziecka.

(dowód: akta kontroli str. 467, 470)

Przeprowadzone w czasie kontroli oględziny składowania i dystrybucji mleka wykazały, że dostarczone białe mleko UHT o zawartości tłuszczu 2,0%, z okresem przydatności do spożycia do marca 2017 r., przechowywano w suchym pomieszczeniu - holu przy stołówce szkolnej. Mleko to znajdowało się w opakowaniach (kartonach) po 24 kartoniki o pojemności 0,25 l każdy. Mleko wydawane było do zabrania przez dzieci w ten sposób, że opakowania z mlekiem intendent zostawiał w stołówce, na wydzielonym do tego celu stoliku, z odliczoną ilością kartoników z mlekiem, w liczbie równej dzieciom uczęszczającym do poszczególnej klasy. Mleko było wydawane na przerwach, w których spożywali obiad. Dla dzieci z oddziałów przedszkolnych i klas od I do III mleko zabierali do klas nauczyciele, a dla dzieci z klas od IV do VI mleko (po spożyciu obiadu) zabierał uczeń wyznaczony przez nauczyciela (według wyjaśnienia Zastępcy Dyrektora Szkoły są to uczniowie dyżurujący). Łącznie w tym dniu wydano kartoniki z mlekiem dla 254 uczniów. Aż 181 dzieci (80,8%) uczestniczących w oględzinach oświadczyło, że otrzymane mleko zabiera do domu.

(dowód: akta kontroli str. 359, 360)

Z ankiet złożonych w czasie kontroli przez rodziców 110 uczniów wynika, że tylko jedno dziecko (0,9%) spożywało w Szkole mleko otrzymane w ramach programu „Mleko w szkole”, zaś 65 dzieci (59,1%) spożywało je w szkole lub w domu, a ośmioro dzieci (7,3%) przynosiło mleko do domu i go nie spożywało. Wadą tego programu jest, w ocenie 20 rodziców (18,2%), zbyt małe urozmaicenie produktu, a 30 rodziców (27,3%) podkreśliło, że wadą jest serwowanie wyłącznie mleka UHT.

(dowód: akta kontroli str. 571-909)

W sprawie niezapewnienia dzieciom dostaw mleka smakowego Dyrektor Szkoły wyjaśnił, że dostawa takiego mleka związana jest z odpłatnością ponoszoną przez rodziców. Może to spowodować iż w szkole nastąpi zróżnicowanie wśród dzieci na te które „stać” i na te „gorsze”. Z doświadczeń z poprzednich lat wynika także, że dzieci bardzo szybko zniechęcają się do danego smaku (dostawca zaopatruje w dane mleko smakowe na cały miesiąc). Nie ma możliwości w skali miesiąca różnicować smaków mleka. Ponadto stołówka szkolna nie dysponuje dodatkową lodówką do przechowywania tych produktów. Z obserwacji wynika, że ilość spożywanego mleka na terenie szkoły jest zależna od pory roku,jadłospisu na dany dzień i aktywności fizycznej.

(dowód: akta kontroli str. 467, 473, 563-565)

Trzymaj formę

W programie tym Szkoła uczestniczyła w latach szkolnych 2012/2013-2014/2015. Kontrolą objęto realizację programu w roku 2014/2015. W roku tym program był skierowany do uczniów klasy V i VI szkoły podstawowej oraz gimnazjum, w którym uczestniczyło łącznie 60 uczniów. Realizacja programu polegała na przeprowadzeniu podczas wychowania fizycznego, zajęć dotyczących wpływu aktywności fizycznej i żywienia na zdrowie człowieka. Uczniowie uczestniczyli w zawodach sportowych, angażowali się w prace przy gazetkach szkolnych i organizacji zajęć na świeżym powietrzu, wykonali ulotki dla rodziców, a także wykonali samodzielnie kilka plakatów dotyczących zasad zdrowego żywienia. Rodzice otrzymali wykonane przez uczniów ulotki pn. *Co każdy rodzic powinien wiedzieć o żywieniu i aktywności fizycznej*.

(dowód: akta kontroli str. 12, 13, 394-417)

W kolejnych latach szkolnych (2015/2016 i 2016/2017) Szkoła nie przystąpiła do ww. programu. Dyrektor Szkoły wyjaśnił, że program „Trzymaj formę” został wysoko oceniony przez nauczycieli, ale stał się po kilku latach mało atrakcyjny dla dzieci, które oczekują nowych form i metod pracy. Stąd w planach pracy pojawiają się ciągle nowe przedsięwzięcia aby uatrakcyjnić realizowane cele i treści. Za kilka lat, gdy uczniowie pierwszego etapu edukacji, którzy nie zetknęli się wcześniej z ww. programem rozpoczną naukę w klasie IV lub V, Szkoła powróci do tego programu.

(dowód: akta kontroli str. 467-471)

Pomoc państwa w zakresie dożywiania

Liczba uczniów klas I-VI oraz klas „0” spożywających gorący posiłek (obiad jednodaniowy – zupa i chleb lub drugie danie i kompot) w latach szkolnych 2012/2013-2016/2017 w ramach programu *Pomoc państwa w zakresie dożywiania* wynosiła⁷ odpowiednio: 26, 22, 35, 30, 16. Liczba dzieci korzystających z posiłków w ramach programu, zmieniała się w ciągu roku – np. w poszczególnych miesiącach 2015 r. i 2016 r. (do października) wynosiła od 23 do 51 uczniów.

(dowód: akta kontroli str. 14, 446)

Dyrektor Szkoły wyjaśnił, że wychowawcy klas, pedagog szkolny dokonują wnikliwej analizy sytuacji materialnej dzieci. Na ich podstawie zgłaszają dyrektorowi propozycje, aby objąć najbardziej potrzebujące programem „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”. Udział w programie wymaga od rodziców tych dzieci złożenia stosownego wniosku w GOPS oraz spełnienia warunku kryterium dochodowości. W sytuacjach losowych dyrektor umieszcza na liście dzieci poza kryterium dochodowym rodziców. Nie wszyscy rodzice wyrażają zgodę na udział ich dzieci w programie lub też po rozmowie z wychowawcą dokonują wpłaty za obiady dla swoich dzieci.

(dowód: akta kontroli str. 467, 471)

Organ prowadzący Szkołę nie skorzystał z postanowień art. 67a ust. 5 i 6 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty⁸, tj. nie zwalniał rodziców lub uczniów z całości lub części opłat za posiłki wydawane uczniom przez Szkołę oraz nie upoważnił Dyrektora Szkoły do udzielania takich zwolnień.

(dowód: akta kontroli str. 472)

Obiady wydawane uczniom Szkoły w ramach ww. programu były przygotowywane w Szkole. Uczniowie korzystający z tych posiłków dostawali takie same, jak uczniowie których rodzice wykupili obiady.

(dowód: akta kontroli str. 15, 28)

Program „Szkoła promująca zdrowie”

Program realizowano w latach 2014/2015 i 2015/2016, w którym uczestniczyli wszyscy uczniowie Szkoły. Działania realizowane były pod hasłem „Zdrowo jem, aktywnie i bezpiecznie spędzam dzień”.

(dowód: akta kontroli str. 478-485)

Program pilotowany przez Polską Fundację Pomocy Dzieciom „Maciuś”

Szkoła uczestniczyła w tym programie w latach 2012/2013, 2013/2014 oraz 2015/2016. Polegał on na dożywianiu w ww. latach uczniów Zespołu, w tym uczniów Szkoły Podstawowej i klas zerowych.

(dowód: akta kontroli str. 12, 13, 379-393, 467, 472)

Dyrektor Szkoły wyjaśnił, że z obiadów finansowanych przez Fundację „Maciuś” korzystały dzieci z rodzin wielodzietnych lub rodzin, których rodzice nie mogli korzystać z programu „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”. Były to rodziny, które wg rozeznania szkoły z trudem radziły sobie finansowo, ale dochód na członka rodziny był wyższy niż określone minimum socjalne. Rodzice tych dzieci nie wnioskowali o wsparcie finansowe na posiłki dla dzieci. W rozmowach z dyrektorem nie wyrażali zgody na występowanie w ich imieniu

⁷ Stan na 30 września

⁸ Dz. U. z 2016, poz. 1943 ze zm.

do Burmistrza czy Rady Miejskiej o zwolnienie z opłat. Chętnie jednak zgodzili się na udział ich dzieci w programie „Maciuś”.

(dowód: akta kontroli str. 566-568)

Nie wystąpiły przypadki, aby dzieci korzystające z dożywienia w ramach dopłaty z Fundacji „Maciuś”, objęte były także dożywianiem finansowanym z innych źródeł.

(dowód: akta kontroli str. 562)

Zapewnienie uczniom możliwości spożycia pełnowartościowego gorącego posiłku

W Szkole stworzono uczniom możliwość spożycia ciepłego posiłku w postaci obiadu jednodaniowego (zupy z chlebem lub drugiego dania). Liczba dzieci klas „0” i od I do VI Szkoły Podstawowej, spożywających gorący posiłek w latach szkolnych 2012/2013-2016/2017⁹ wynosiła odpowiednio: 258 (88,3% liczby wszystkich uczniów w Szkole), 169 (56,9%), 268 (90,2%), 198 (69,0%) i 198 (77,9%).

W latach tych wśród spożywających gorące posiłki byli uczniowie:

- którym rodzice wykupili obiady – dotyczyło to uczniów w liczbie odpowiednio¹⁰: 232, 147, 233, 168, 182, w tym w klasach I-III 82, 48, 92, 69, 75 dzieci i oddziałach klasy „0” odpowiednio: 39, 40, 48, 50, 37,
- korzystający z obiadów w ramach programu *Pomoc państwa w zakresie dożywiania* w liczbie: 26, 22, 35, 30, 16, w tym w klasach I-III 13, 12, 19, 19, 8 i oddziałach klasy „0” odpowiednio: 4, 6, 8, 8, 7.

(dowód: akta kontroli str. 14, 447-456)

Powyższe dane nie uwzględniają liczby uczniów korzystających z obiadów w ramach dofinansowania przez Fundację „Maciuś” w miesiącach IV-VI roku: 2013, 2014 i 2016 w liczbie uczniów odpowiednio 28, 35 i 58.

(dowód: akta kontroli str. 12, 390)

Za opracowanie jadłospisów w Szkole odpowiedzialna była osoba zatrudniona w Szkole na stanowisku intendenta. Do obowiązków intendenci należało m.in. kierowanie i sprawowanie nadzoru nad żywieniem, przestrzeganie kaloryczności żywienia zbiorowego oraz utrzymanie norm żywienia. Osoba ta uzyskała certyfikaty w zakresie żywienia, w tym m.in.: „Smacznie zdrowo, wartościowo – Zmiany w kuchni żywienia zbiorowego zamkniętego w świetle aktualnych regulacji prawnych” (certyfikat z 2016 r.), „Zmiany w sposobie żywienia dzieci i młodzieży w placówkach oświatowych” (certyfikat z 2015 r.), „Intendent w zakładzie żywienia zbiorowego – obowiązki i odpowiedzialność”; „Planowanie jadłospisów (certyfikat z 2011 r.).

(dowód: akta kontroli str. 15, 16, 17-26, 28, 447-456)

Intendent wyjaśniła, że opracowując w latach 2015-2016 jadłospisy:

- dobierano taki rodzaj posiłków, aby był zdrowy, dbając o kaloryczność zgodną z normami żywienia zbiorowego na tyle na ile pozwalała stawka żywieniowa ustalona przez Dyrektora Szkoły w wysokości 1,50 zł, stanowiąca koszt „wsadu do kotła”. Z powodu tak niskiej stawki przygotowywano obiad jednodaniowy;
- nie korzystano ze specjalistycznego oprogramowania lub literatury fachowej (w tym z opracowania *Instytutu Żywności i Żywienia pn. „Obiady w szkole z uwzględnieniem zasad Dobrej Praktyki Higienicznej oraz systemu HACCP”* lub innych programów – np. programu Dieta 5.0 oraz Dieta 5.D.). Nie korzystano także z pomocy wykwalifikowanych dietetyków. Kierowano się doświadczeniem, a także nabytą wiedzą.

(dowód: akta kontroli str. 28, 29)

W kwietniu 2016 r. Państwowy Powiatowy Inspektor Sanitarny w Tarnowie przeprowadził w Szkole kontrolę stanu sanitarno-technicznego, a w październiku 2016 r. kontrolę warunków żywieniowych uczniów oraz dokonał poboru próbek obiadu do badania mikrobiologicznego. Kontrolami tymi nie stwierdzono nieprawidłowości. Na podstawie wyników badań mikrobiologicznych próbek obiadu, pobranych 4 października 2016 r. (zupa koperkowa z tartym ciastem, placki ziemniaczane i sos pieczarkowy), Państwowy

⁹ Stan na 30 września każdego roku.

¹⁰ Według stanu na 30 września

Powiatowy Inspektor Sanitarny orzekł, że próbki nie uległy zakwestionowaniu w zakresie zbadanych parametrów¹¹.

(dowód: akta kontroli str. 431-440)

Ogłędzinami, przeprowadzonymi na stołówce szkolnej 7 listopada 2016 r. kontroler ustalił, że obiady wydawano dla dziewięciu zmian w godzinach określonych w dokumencie pn. Terminy wydawania obiadów", tj. od 9⁴⁰ do 13²⁰, poza obiadem dla dzieci z klasy IIIa, którym wydano o godzinie 9²⁰. Szkoła przyjęła zasadę, że obiady wydaje się na dziewięciu zmianach, w tym na sześciu zmianach dla dzieci klas „0” oraz Szkoły Podstawowej. Przed wejściem dzieci na jadalnię obiad (w wazach zupa kalafiorowa oraz na talerzach chleb) znajdował się na stołach. Na żadnej zmianie uczniowie starszych klas (IV-VI Szkoły Podstawowej oraz uczniowie Gimnazjum) nie spożywali obiadów z uczniami klas młodszych. Na każdej zmianie obiad wydawany był sprawnie, wszystkie dzieci spożywały posiłki przy stolikach. Stołówka była wyposażona w 18 stolików i 72 krzesła.

Dzieci z klas młodszych przyszły na stołówkę z wychowawcą.

O godzinie 10²⁵ na stołówkę przyszły dzieci z klas: IVa,b; V i VIa,b. Nakrycie na stół przygotowano dla 78 uczniów, obiad spożywało 64 uczniów.

Wicedyrektor Szkoły wyjaśniła ponadto, że: w dniu ogłędzin, o godzinie 9²⁰, wydano dzieciom obiad z klasy IIIa. Dzieciom z tej klasy o godzinie 9²⁰, przed przerwą lekcyjną, wydawane są obiady w poniedziałki i piątki. Dzieje się tak dlatego, gdyż w dniach tych o godzinie 9⁴⁰ klasa rozpoczyna lekcję z języka angielskiego i chodzi o to, aby dzieci mogły uczestniczyć na tych zajęciach przez pełną godzinę lekcyjną.

(dowód: akta kontroli str. 15, 16, 304)

W sprawie krótkich przerw na spożycie posiłku Dyrektor wyjaśnił, że dla dzieci klas młodszych nigdy nie wyznacza się godziny zakończenia posiłku. Dysponują takim czasem, jaki jest im potrzebny do spokojnego spożycia obiadu. Czuwają nad tym nauczyciele. Uczniowie starsi w czasie 15 minut bez pośpiechu zjadają obiad jednodaniowy. Z obserwacji wynika także, że w czasie przerw obiadowych w stołówce szkolnej w ostatnich 5 minutach przerwy przebywają tylko nieliczni uczniowie. Szkoła jest dwuzmianowa, gdyż uczy się w niej 384 dzieci w 19 oddziałach klasowych. Wydłużenie przerw obiadowych spowodowałoby realnie przebywanie uczniów w szkole o minimum ½ godziny dłużej.

(dowód: akta kontroli str. 563, 564)

Z ankiet złożonych w czasie kontroli przez rodziców, wynika, że rodzice 73 uczniów (87,9%) byli zadowoleni z obiadów spożywanych przez ich dzieci w Szkole, zaś rodzice 70 uczniów (84,3%) oceniło pozytywnie jakość, kaloryczność i urozmaicenie posiłków, przy czym 43 rodziców (51,8%) zaznaczyło, że przerwa na spożycie posiłku jest zbyt krótka.

(dowód: akta kontroli str. 571-579)

W latach szkolnych 2014/2015-2016/2017 (do listopada) w Szkole nie wystąpiły zatrucia pokarmowe.

(dowód: akta kontroli str. 430)

Na terenie Szkoły nie zainstalowano automatów ze słodyczami, napojami słodzonymi, kawą lub słonymi przekąskami.

(dowód: akta kontroli str. 430)

Dostęp do wody pitnej

Do czasu zakończenia kontroli uczniom Szkoły nie zapewniono dostępu do wody pitnej, gdyż – jak wyjaśnił Dyrektor Szkoły – w budżecie jednostki nie ma wyodrębnionego „paragrafu” na ten cel. Wyjaśnił także, iż w czasie rozmów z rodzicami uczniów, rodzice nie wyrazili chęci finansowania tego przedsięwzięcia argumentując, że dzieci z domów przynoszą napoje, które rodzice uznają za właściwe. Ponadto uczniowie na stołówce szkolnej mogą liczyć na bezpłatny kompot. Stołówka szkolna przygotowuje również w okresie jesienno-zimowym ciepłą herbatę.

(dowód: akta kontroli str. 467, 472, 473)

¹¹ Badania próbki dotyczyły: obecności Salmonelli, liczby Listeria monocytogenes, liczby przypuszczalnych Bacillus cereus, liczby Staphylococcus, liczby β-glukoronidazo-dodatnich Escherichia coli-

Sklepik szkolny

Sklepik w Szkole prowadziła osoba fizyczna na podstawie umowy najmu zawartej z Zespołem. Według tej umowy asortyment sprzedawanych produktów powinien być tak dobrany, aby spełniał wymogi rozporządzenia Ministra Zdrowia z 26 lipca 2016 r. w sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań, jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach¹².

(dowód: akta kontroli str. 486, 487, 571-579)

Państwowy Powiatowy Inspektor Sanitarny w Tarnowie przeprowadził na zlecenie NIK 7 października 2016 r. kontrolę sklepika szkolnego, dokonując oceny asortymentu w nim proponowanego pod kątem zgodności środków spożywczych określonej ww. rozporządzeniem. W wyniku kontroli nie stwierdzono nieprawidłowości.

(dowód: akta kontroli str. 488-491)

Uwagi dotyczące
badanej działalności

1. NIK zwraca uwagę, że jednym z podstawowych założeń programów: „Owoce i warzywa w Szkole” oraz „Mleko w Szkole” jest spożywanie owoców i warzyw oraz mleka w trakcie zajęć szkolnych, na terenie Szkoły. Tylko jeden z ankietowanych rodziców oświadczył, że jego dziecko zawsze spożywa w Szkole otrzymane w ramach programów produkty. Dla uzyskania pożądanego efektu realizowanych programów zasadnym jest więc podejmowanie przez Szkołę działań, mających zachęcić uczniów do spożywania otrzymywanych produktów na terenie szkoły

(dowód: akta kontroli str. 306-344, 359, 360)

2. Zgodnie z zaleceniami zawartymi w Poradniku do oceny higieny procesu nauczania – uczenia się w szkole podstawowej, opracowanym przez Główny Inspektorat Sanitarny, przerwa śniadaniowa niezależnie od innych przerw powinna trwać co najmniej 15 minut, natomiast przerwa obiadowa – co najmniej 20 minut. Długość przerw na spożycie obiadu przez uczniów w Szkole, trwająca do 15 minut, nie była dostosowana do ww. zaleceń i w ocenie ponad połowy ankietowanych rodziców zbyt krótka.

3. Zauważyć należy również, że zbyt wczesne podawanie obiadu może negatywnie wpływać na wyrobienie nawyku spożywania posiłków o odpowiedniej porze i zaburzać prawidłowe przerwy pomiędzy poszczególnymi posiłkami.

(dowód: akta kontroli str. 15, 16, 304-3015)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. Kontrola, przeprowadzona na zlecenie NIK przez Wojewódzką Stację Sanitarno-Epidemiologiczną w Krakowie (WSSE), zachowania obowiązujących norm żywienia w posiłkach za okres od 12 do 23 września 2016 r., przygotowywanych w szkolnej kuchni wykazała przekroczenia zalecanych norm, m.in.:

- wartość energetyczna obiadu w ocenianym jadłospisie była realizowana w 189% normy, tj. 620,1 kcal – średnie zapotrzebowanie grupy wynosi 326,65 kcal;
- zawyżona średnia zawartość białka (351% normy) oraz węglowodanów (300% normy) oraz tłuszczu (333% normy) ogółem w produktach w ocenianym jadłospisie;

Kontrola WSSE wykazała, że w badanym jadłospisie brak było wykazu składników, w którym wyróżnione byłyby alergeny i substancje powodujące reakcje nietolerancji, co jest niezgodne z art. 21 ust. 1 i ust. 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1169/2011 z dnia 25 października 2011 r. w sprawie przekazywania konsumentom informacji na temat żywności, zmiany rozporządzeń Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1924/2006 i (WE) nr 1925/2006 oraz uchylecia dyrektywy Komisji 87/250/EWG, dyrektywy Rady 90/496/EWG, dyrektywy Komisji 1999/10/WE, dyrektywy 2000/13/WE Parlamentu Europejskiego i Rady, dyrektywy Komisji

¹² Dz. U. z 2016 r., poz. 1154, dalej: rozporządzenie w sprawie grup środków spożywczych.

2002/67/WE i 2008/5/WE oraz rozporządzenia Komisji (WE) nr 608/2004, który określa wymagania w tym zakresie.

Do posiłku przygotowywanego 20 września 2016 r., zgodnie z raportem magazynowym użyto sos bolongnese w słoiku zawierający substancje dodatkowe, co było niezgodne z § 2 ust. 2 pkt 3 rozporządzenia w sprawie grup środków spożywczych.

(dowód: akta kontroli str. 933-936)

Dyrektor Szkoły wyjaśniła, że obecnie w Szkole nie ma specjalisty dietetyka, a placówka nie posiada specjalistycznego programu komputerowego, który umożliwiłby zbilansować posiłek. Oświadczyła także, że: (...) *Do każdego jadłospisu, który jest upubliczniany rodzicom i dzieciom dołącza się wykaz substancji lub produktów powodujących alergie lub reakcje nietolerancji w postaci wykazu tych składników. Wykaz ten wywieszany jest na tablicy ogłoszeń obok jadłospisu, jednak nie dotyczy to konkretnego jadłospisu. Od następnego jadłospisu wykaz alergenów będzie wyszczególniony w jadłospisie i będzie stanowił jego integralną część.*

(dowód: akta kontroli str. 937-940)

2. Szkoła przekazywała uczniom mleko z różną częstotliwością, w tym jeden raz i pięć razy w danym tygodniu, zamiast trzy razy w tygodniu, nie stosując się do wytycznych określonych w warunkach udzielania dopłaty krajowej do spożycia mleka i przetworów mlecznych w szkołach podstawowych, wskazanych w załączniku do zarządzenia nr 92/2015 Prezesa ARR z 23 czerwca 2015 r. w sprawie wprowadzenia warunków udzielania dopłaty krajowej do spożycia mleka i przetworów mlecznych w szkołach podstawowych. Zarządzenie to zobowiązywało Szkołę do przekazywania uczniom mleka w ilości nieprzekraczającej 3x0,25l w ciągu tygodnia. NIK nie podziela wyjaśnień Dyrektora Szkoły, iż spowodowane to było między innymi organizacją pracy Szkoły, gdyż np. w roku szkolnym 2015/2016 ostatnim dniem, w którym wydano mleko był 19 maja, przy czym w dniach od 9 do 13 maja 2016 r. uczniom wydawano je w każdym dniu.

(dowód: akta kontroli str. 326-335, 345-358, 562)

3. W roku 2014/2015 mleko w ramach programu „Mleko w szkole” otrzymywało o 9 uczniów więcej, niż określono umowami z dostawcą mleka.

W pkt 4. umowy nr 52/2014 zawartej 2 czerwca 2014 r. na dostawę mleka w ramach programu „Mleko w szkole” wskazano, że mleko będzie dostarczane do placówki oświatowej w ilości sztuk odpowiadającej liczbie uczniów, które zadeklarują udział w programie, a liczba uczniów nie może być większa od wykazanej w umowie. W przedmiotowej umowie wskazano, że deklarację korzystania z programu złożyło 288 uczniów w szkole podstawowej, mleko w ramach programu otrzymywało natomiast 297 uczniów.

Dyrektor Szkoły wyjaśnił, że w roku tym w oddziałach przedszkolnych przebywały czteroletnie dzieci, które nie były objęte programem „Mleko w szkole”. Dziecku trudno jest zrozumieć racjonalne tłumaczenie, że jemu się nie należy mleko gdy często o kilka miesięcy starszy kolega je otrzymuje. Dyrektor wyjaśnił także, iż od najmłodszych lat należy kształtować właściwe nawyki żywieniowe. Stąd też również i te dzieci otrzymywały mleko.

NIK zwraca uwagę, że w przedszkolach i gimnazjach, stosownie do art. 46 ust. 1 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o organizacji rynku mleka i przetworów mlecznych¹³, spożycie mleka i przetworów mlecznych w przedszkolach i gimnazjach może być dofinansowane ze środków Funduszu Promocji Mleka.

(dowód: akta kontroli str. 12, 13, 336-358, 466, 470)

¹³ Dz. U. z 2016, poz. 155 ze zm.

3. Środki finansowe na realizację programu

3.1. Planowanie środków na kształtowanie prawidłowych nawyków żywienia uczniów

W budżecie szkoły na lata 2015 i 2016 nie wyodrębniono środków na kształtowanie prawidłowych nawyków żywienia uczniów – w zakresie nadwagi, otyłości i niedożywienia wśród młodzieży szkolnej. Wyodrębniono natomiast budżet stołówki szkolnej, określony na rok szkoły 2015/2016 i 2016/2017 w wysokości odpowiednio 82.305 zł i 78.108 zł¹⁴.

(dowód: akta kontroli str. 419-428)

Dyrektor Szkoły wyjaśnił, że w budżecie jednostki nie ma wyodrębnionego „paragrafu”, w którym się środki przeznaczone na kształtowanie prawidłowych nawyków żywieniowych uczniów. Treści te znajdują się w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, które realizowane są na bieżąco w ramach programów nauczania dopuszczonych decyzją dyrektora szkoły oraz w licznych programach prozdrowotnych.

(dowód: akta kontroli str. 467, 472)

3.2. Weryfikacja ilościowa i jakościowa otrzymywanych produktów

W Szkole nie opracowano pisemnych procedur w zakresie weryfikacji ilościowej i jakościowej produktów otrzymywanych w ramach realizowanych programów żywieniowych.

(dowód: akta kontroli str. 466, 28)

Dyrektor Szkoły wyjaśnił, że procedury dotyczące przyjmowania, przechowywania oraz dystrybucji artykułów żywnościowych określają przepisy HACCAP dla stołówki szkolnej. Stąd też każdy artykuł żywnościowy, który jest przechowywany w magazynie podlega kontroli ilościowej i jakościowej przeprowadzanej przy każdym przyjęciu towaru.

(dowód: akta kontroli str. 28, 466, 470, 499-503)

Ewidencję dostarczonych do Szkoły owoców i warzyw w ramach programu „Owoce i warzywa w szkole” prowadzono na bieżąco. Ewidencja ta zawierała datę dostawy (na podstawie dokumentu „WZ”), nazwę dostarczonego asortymentu, ilość porcji i podpis przyjmującego towar oraz datę wydania tych porcji uczniom, ich ilość, nazwę asortymentu i podpis osoby wydającej¹⁵.

(dowód: akta kontroli str. 326-335, 461-465)

Ewidencję dostarczonego do Szkoły mleka w ramach programu „Mleko w szkole” stanowił dokument pn. „Wydanie mleka w Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Żalasowej”, określający nr dowodu „WZ” na podstawie, którego dostarczono mleko, jego ilość oraz ilość i datę wydawania mleka uczniom do spożycia.

(dowód: akta kontroli str. 345-358, 457-460)

W latach 2015 i 2016 (do czasu kontroli) Szkoła zawarła jeden aneks z dostawcą owoców i warzyw. Aneks ten, z 8 listopada 2016 r., dotyczył zmniejszenia liczby uczniów, ze 158 do 157, którym dostarczano porcje owoców i warzyw w ramach programu. W listopadzie zmniejszono także, o jedną porcję, ilość wydawanego mleka, informując o tym fakcie telefonicznie dostawcę.

(dowód: akta kontroli str. 322, 443-445, 562)

W latach 2015 i 2016 (do czasu kontroli) ARR nie przeprowadziła kontroli w Szkole w zakresie realizacji programów „Owoce i warzywa w szkole” oraz „Mleko w szkole”.

(dowód: akta kontroli str. 429)

¹⁴ Budżet stołówki uwzględniał potrzeby uczniów klas zerowych, szkoły podstawowej i gimnazjum

¹⁵ Ewidencję tę stanowił dokument pn. „Lista uczniów korzystających z owoców i warzyw w szkole w ramach programu „Owoce w szkole” w Zespole Szkolno-Przedszkolnym.

4. Monitorowanie i nadzór nad sposobem wdrażania zasad zdrowego żywienia

W Szkole nie wprowadzono pisemnych zasad monitorowania i nadzoru nad realizacją programów dotyczących zdrowego żywienia.

(dowód: akta kontroli str. 430)

Dyrektor Szkoły wyjaśnił, że jakkolwiek w Szkole nie wprowadzono zasad monitorowania i nadzoru realizacji programów dotyczących zdrowego żywienia, to jednak kontroluje się na bieżąco realizację podstawy programowej poprzez obserwacje lekcji i analizę tematów. Wśród kontrolowanych treści są także treści związane ze zdrowym żywieniem. Elementem monitoringu są również sprawozdania nauczycieli składane na półrocze i koniec roku, które stanowią załącznik do protokołów rady pedagogicznej. Stwierdzenie „program został zrealizowany” zawiera ocenę realizacji także treści związanych z zagadnieniami zdrowego żywienia.

(dowód: akta kontroli str. 467, 472)

W latach 2015-2016 Państwowy Powiatowy Inspektor Sanitarny w Tarnowie przeprowadzał w Szkole trzy kontrole, w tym w kwietniu 2016 r. kontrola dotyczyła stanu sanitarno-technicznego, a w październiku 2016 r. dotyczyła warunków żywieniowych uczniów. Powyższe kontrole nie wykazały nieprawidłowości.

(dowód: akta kontroli str. 52, 202-214a, 429, 431-440)

Uwagi dotyczące
badanej działalności

NIK zwraca uwagę, że nadzór nad działalnością kuchni oraz realizacją programów „Mleko w Szkole” był niewystarczający, co skutkowało nieprawidłowościami opisanymi szerzej w pkt 2. wystąpienia pokontrolnego.

5. Działania edukacyjne i organizacyjne kształtujące prawidłowe nawyki żywieniowe

Opis stanu
faktycznego

W latach szkolnych 2014/2016-2016/2017 Szkoła organizowała działania mające na celu promowanie zasad zdrowego żywienia, w tym w zakresie realizacji przez Szkołę działań edukacyjnych dla rodziców i wspólnie z rodzicami z zakresu zdrowego żywienia. Na przykładzie roku szkolnego 2015/2016 oraz 2016/2017 (do 28 października) stwierdzono, że działania te realizowano poprzez programy oraz zajęcia lekcyjne z uczniami, co zostało opisane w pkt. 1 niniejszego wystąpienia.

(dowód: akta kontroli str. 30-303, 359, 360, 476, 477, 571-579)

W każdym semestrze roku szkolnego 2014/2015 i 2015/2016 Szkoła, uczestnicząc w programie „Owoce i warzywa w szkole”, wykonała co najmniej dwa zadania edukacyjne z listy wymaganych zadań.¹⁶

(dowód: akta kontroli str. 310, 311, 320, 321)

Z przeprowadzanych zadań edukacyjnych Szkoła sporządzała informację (zawartą w dokumencie pn. Ankieta dotycząca działań towarzyszących o charakterze edukacyjnym w ramach programu „Owoce i warzywa w szkole”). Informacje te przekazywano do dyrektora oddziału terenowego ARR.

(dowód: akta kontroli str. 310, 311, 320, 321)

Według informacji NZOZ, w której jest zatrudniona osoba realizująca zadania pielęgniarki szkolnej:

- w latach 2015-2016 nie było spotkań pracowników NZOZ z kierownictwem Szkoły dotyczących zagadnień wdrażania zasad zdrowego żywienia dzieci. Edukacja małych dzieci i młodzieży odbywa się w ramach badania bilansowego, w obecności rodzica dziecka, pediatry i pielęgniarki szkolnej. Tematem głównym jest przestrzeganie zdrowych nawyków żywieniowych przez dziecko i rodzinę dziecka;

¹⁶ Zadania określone w §1 rozporządzenia MEN z 28 sierpnia 2014 r. w sprawie sposobu realizacji środków towarzyszących, które służą zapewnieniu skutecznego wykonywania programu „Owoce i warzywa w szkole”, Dz. U., poz. 1151.

- jedną z ważniejszych uwag dotyczących wdrażania zasad zdrowego żywienia, jest współpraca z dietetykiem, którego nie ma w szkołach. Bardzo korzystne byłoby przeprowadzenie spotkań w poszczególnych klasach dietetyka z dziećmi i młodzieżą.
(dowód: akta kontroli str. 5-10)

W latach szkolnych 2014/2015-2016/2017 (do czasu kontroli kontroli) Szkoła nie zorganizowała spotkania z dietetykiem.

Dyrektor Szkoły wyjaśnił, że:

- działania edukacyjne w zakresie zdrowego żywienia w roku szkolnym 2015/2016 prowadzili w Szkole przede wszystkim nauczyciele i pedagog szkolny. Nie posiadają oni wykształcenia z zakresu dietetyki, jednak tematyka zachowań prozdrowotnych poruszana jest na konferencjach metodycznych dla nauczycieli przyrody, biologii, WDŻ¹⁷ i w tego typu konferencjach nauczyciele uczestniczą;
- co roku panie z Koła Gospodyń Wiejskich w Zalasowej organizowały warsztaty kulinarne, przekazując chętnym uczniom wiedzę i umiejętności dotyczące zdrowego żywienia z wykorzystaniem produktów pochodzących z gospodarstw wiejskich. Panie te mają wykształcenie gastronomiczne. Szkoła nie posiada wiedzy na temat ich wykształcenia w zakresie dietetyki.
- 16 listopada 2015r. odbyło się spotkanie z dietetykiem dla uczniów Gimnazjum i rodziców, a w bieżącym roku planuje się spotkanie dla uczniów klas Szkoły Podstawowej.

(dowód: akta kontroli str. 467, 468, 474, 475)

W szkole nie było reklam żywności niezalecanej.

(dowód: akta kontroli str. 430)

Dyrektor wyjaśnił, że współpraca Szkoły z rodzicami dzieci w zakresie kształtowania nawyków żywieniowych przebiegała pozytywnie. Szkoła stara się zaangażować możliwie największą grupę rodziców do konstruktywnej współpracy również w tym zakresie. Stąd pogadanki na zebraniach z rodzicami i rozmowy indywidualne z uczniami i rodzicami, które prowadzą wychowawcy klas, zachęcając do konsultacji sytuacji problemowych ze specjalistami. Większość rodziców bardzo chętnie współpracuje przy realizacji podejmowanych w tym zakresie działań zarówno w projektach ogólnoszkolnych jak i tych mniejszych realizowanych w oddziałach klasowych. Rodzice wyrażają swoje zadowolenie z asortymentu sklepu szkolnego, w którym dzieci nie mogą zakupić niezdrowej żywności. Szkoła zauważa także pozytywną reakcję rodziców na prośbę ze strony szkoły o nie zabieranie na wycieczki szkolne chipsów i napojów gazowanych. Rodzice dzieci młodszych systematycznie analizują jadłospisy, kierują swoje uwagi do intendenci. Jak w każdej placówce tak i u nas są rodzice, którzy nie przyjmują do wiadomości informacji o złych nawykach żywieniowych, odpowiedzi czy sugestii kierowanych od wychowawców swoich dzieci. Są to jednak pojedyncze przypadki.

(dowód: akta kontroli str. 468, 474, 475)

W czerwcu 2016 r., zorganizowano festyn rodzinny, z uwzględnieniem żywej piramidy żywienia, festiwalu sałatkowego oraz rodzinnego jedzenia owoców. Festyn ten odbył się w ramach konkursu „Czas na zdrowie”, którego organizatorem była Fundacja Banku Ochrony Środowiska. W roku szkolnym 2015/2016 Szkoła wzięła również udział w ogólnopolskim projekcie pn. „Śniadanie daje moc”. Udział w nim wzięli uczniowie klas „0” i od I do III, przygotowując *zdrowe i smaczne śniadania*. Dzieci, wspólnie z wychowawcami, rodzicami i pracownikami obsługi Szkoły, starały się uzyskać jak najwięcej informacji o roli prawidłowego żywienia

(dowód: akta kontroli str. 12, 13, 116, 122, 123, 153, 188, 202, 207, 244, 245, 368-377)

¹⁷ WDŻ- wychowanie do życia w rodzinie

IV. Wnioski

Wnioski pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli¹⁸, wnosi o podjęcie działań zmierzających do:

1. poprawy rozwiązań organizacyjnych, skutkującej spożywaniem przez uczniów na terenie Szkoły produktów otrzymywanych w ramach programów;
2. wyeliminowania przekroczeń norm żywieniowych w przygotowywanych posiłkach w kuchni szkolnej;
3. uwzględnienia ocen rodziców z ankiet w podejmowanych działaniach dotyczących realizacji zdrowego żywienia w szkole;
4. zapewnienia bieżącego nadzoru nad realizacją programów żywieniowych oraz jakością przygotowywanych posiłków w szkole.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Prawo zgłoszenia zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Krakowie.

Obowiązek poinformowania NIK o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Kraków, dnia 30 grudnia 2016 r.

Kontroler

Antoni Radzięta
Główny specjalista kontroli państwowej

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Krakowie

z up.

Marcin Kopeć
Wicedyrektor

¹⁸ Dz. U. z 2015 r. poz. 1096 oraz z 2016 r. poz. 677, dalej: ustawa o NIK.